

10. Формановская Н.И. Ритуалы вежливости и толерантность / Н.И. Формановская // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 345–362.
11. Хотинец В.Ю. Этническая идентичность и толерантность / В.Ю. Хотинец. – Екатеринбург, 2002. – 121 с.
12. Шабат-Савка С.Т. Толерантне спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій [Текст] / С. Шабат-Савка // Мандрівець. – 2010. – № 6. – С. 59-63.
13. Шмелев А.Д. Терпимость в русской языковой картине мира / А.Д. Шмелев // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 111-125.

Мисягина И. Толерантность в паремиологических единицах украинского и английского этносов.

В статье проанализировано явление толерантности в паремиологических единицах английского и украинского этносов. Описаны коммуникативный и лингвокультурный аспекты функционирования толерантности в паремиологических единицах обоих этносов и выявлена ее взаимосвязь с максимами кооперативного общения. Осуществлен сравнительный анализ явления толерантности в единицах паремий на основе специфики отражения ими максим Количества, Качества, Отношения и Способа Выражения. Доказано, что степень соблюдения постулатов общения является культурно обусловленной в английском и украинском этносах, о чем свидетельствует неравномерное количество найденных паремий, их смысловая нагрузка и интенсивность. Определены черты, которые характеризуют толерантную коммуникативную личность, и осуществлен их сравнительный анализ в английском и украинском этносах. Указаны основные навыки коммуникативной личности, которые влияют на ведение толерантной коммуникации.

Ключевые слова: толерантность, толерантная речевая коммуникация, толерантная коммуникативная личность, Принцип Кооперации, максимы общения, паремиологическая единица.

Misiagina I. Tolerance in Paremiological Units of the Ukrainian and English Ethnic Groups.

The phenomenon of tolerance in paremiological units of the Ukrainian and English ethnic groups is analyzed in the article. Communicative and linguo-cultural aspects of tolerance in paremiological units of the ethnic groups are described and its connection with the Maxims of Cooperation is revealed. Comparative analysis of tolerance in paremiological units is conducted on the basis of their describing the Maxims of Quantity, Quality, Relation and Manner. It was stated that the degree of observing conversational postulates in the Ukrainian and English ethnic groups is culturally specified. The proof of this can be found in the uneven quantity of the selected paremiological units, their meaning and intensity. Features characterizing a tolerant communicative personality are defined and their comparative analysis in the Ukrainian and English ethnic groups is performed. Significant skills of a communicative personality which influence tolerant communication are distinguished.

Key words: tolerance, tolerant communication, tolerant communicative personality, Principle of Cooperation, conversational maxims, paremiological unit.

Тетяна Олійник
(Київ)

УДК 413.13(43)

СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті показано, що семіотичний підхід враховує різні аспекти філологічного, лінгвістичного, комунікативного та інших підходів до перекладу. Розглянуто вчення С. Найди про соціосеміотику, П. Ньюмарка про функції мови, соціосеміотичну теорію мови М. А. К. Халлідея та семіотичний підхід до значення Ч. Морріса. Доведено, що соціосеміотичний підхід є необхідним для перекладу художньої літератури, оскільки пропонує по-новому розглянути авторський стиль і стиль тексту, діалектичний зв'язок між мовною формою і художньою реальністю, організацію художнього дискурсу. Унікальність підходу полягає у здатності виявити різні функції мовного середовища художньої прози.

Ключові слова: *семіотичний підхід, соціосеміотичний підхід, мова-джерело, цільова мова, значення, стиль твору, авторський стиль, функції мови, художній дискурс.*

Постановка наукової проблеми. Упродовж останніх десятиліть розробки в галузі трансформаційної граматики, загальної й порівняльної лінгвістики, семантики, теорії інформації, антропології, семіотики, психології та аналізу дискурсу великою мірою вплинули на загальну теорію перекладу. Це дало змогу розширити сфери дослідження дисципліни і розвинути концепцію відповідності передачі інформації між мовними і культурними системами. Відомо, що дихотомію між буквальним і вільним перекладом було замінено різними лінгвістично-орієнтованими сучасними опозиціями: “формальні” відповідники / “динамічні” відповідники (Є. Найда), “формальні відповідники” / “текстова еквівалентність” (Дж. Катфорд), “семантичний” переклад / “комунікативний” переклад (П. Ньюмарк).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом більше уваги було приділено процесу перекладу. Акцент зроблено на рівноцінну реакцію читача цільової мови. Такі нові погляди на теорію, а також вагомі напрацювання у порівняльних дослідженнях конкретних мов сприяли розумінню та оволодінню технікою і майстерністю перекладу [6]. Однак, вони видаються недостатніми, коли йдеться про переклад художньої прози. Перекладачів художньої літератури не задовольняють повністю дослідження із сучасної лінгвістики.

У порівняльному літературознавстві дедалі більше вчених стурбовані проблемою, що перекладу художньої прози як літературного жанру приділено недостатньо уваги. Шен Д., зокрема, підкреслює необхідність застосування літературної стилістики до перекладу художньої прози, що є значним внеском у вивчення художнього перекладу. Це вмотивовано тим, що конкретні проблеми, пов'язані з перекладом художньої літератури, такі як “оманлива еквівалентність”, можуть бути ефективно вирішені шляхом введення стилістичного аналізу. Спроба дослідника ввести літературну стилістику у переклад художньої літератури заслуговує на увагу, проте характер художнього перекладу не може бути обмежений літературно-стилістичним аналізом, який розглядає стиль тільки як штучно або тематично мотивований вибір і фокусується на перекладі особливостей переднього плану у художній прозі. “Оманлива еквівалентність” — не єдина проблема, яка виникає у процесі перекладу художньої літератури.

Прийнято вважати переклад художньої літератури складним процесом, що зазнає впливу різних чинників, як-от: переклад має бути орієнтованим на вихідну мову; переклад має бути орієнтованим на цільову мову; оригінал має бути адаптований для певних прагматичних цілей; оригінал не має бути адаптований для певних прагматичних цілей. Українська та англійська художня література не тільки написані різними мовами, але і представляють різні культури. Тому слід звернути особливу увагу не тільки на певні своєрідні способи, якими мова створює естетичний ефект в українській мові, і методи, які використовуються для досягнення виражальної тотожності в англійській, але й отримати уявлення про культурно-соціальні цінності в перекладі художньої літератури. Однак літературно-стилістичні і мовні підходи не в змозі повною мірою визначити природу художнього перекладу. Найкращим сучасним підходом до вивчення перекладу художньої літератури є соціосеміотичний підхід, який покликаний вирішити проблеми всіх аспектів художнього перекладу. **Мета нашої статті** — довести необхідність введення соціосеміотичного підходу до перекладу художньої літератури.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На нашу думку, переклад художньої літератури є набагато складнішим і тривалішим, ніж переклад інших жанрів, оскільки він має справу не тільки з двомовним, а двокультурним і двосоціальним перенесенням, включаючи весь комплекс емоцій, асоціацій та ідей, які пов'язують мови різних народів з їхнім способом життя і традиціями.

Переклад художньої літератури охоплює обмін соціальним досвідом людей в уявному світі з читачами іншої культури. У процесі художнього перекладу нами виділено соціальний і авторський (авторський індивідуалізм) чинники. Два види стилів (авторський стиль і стиль тексту) стосуються як соціальних, так і авторських чинників художнього тексту і відрізняють один твір від іншого. Таким чином, відтворення стилю (стилів) вважається основою в перекладі художньої літератури. Важливим завданням перекладача художніх творів є дослідити і стиль

твору, і авторський стиль, визначивши, як доноситься інформація про суспільне життя, людські стосунки та ін.

Відомо, що художня проза має набагато більший суспільний вплив, ніж інші жанри. Бестселер може мати мільйони читачів, іноді популярні романи адаптують у фільмах — це ще більше розширює аудиторію прихильників. Збільшити масштаб соціального впливу — мета письменників. Переклад художньої літератури має великомасштабний соціальний вплив, і саме тому зростає обсяг перекладу художньої літератури іншими мовами.

Слід наголосити, що переклад художньої літератури залежить від різних чинників, у тому числі естетичних уподобань, історичних та культурно-соціальних обставин, авторського індивідуалізму, світогляду автора. Відтворення стилю розглядається в якості основного. Жоден із окремо взятих підходів (мовний, комунікативний, філологічний) не може охопити всі особливості художнього перекладу. Хоча запровадження літературної стилістики в перекладі художньої літератури виявляє нові перспективи у вивченні художнього перекладу, зазначаємо, що стилістичний аналіз, хоч і обмежений вивченням перекладу стилю тексту має ширші сфери, пов'язані із соціальними, культурними та ідеологічними чинниками. Соціосеміотичний підхід враховує різні аспекти філологічного, лінгвістичного, комунікативного та інших підходів до перекладу.

Детальніше розглянемо особливості досліджуваного підходу. Є. Найда, американський перекладач Біблії, добре відомий своїми роботами із семантичної структури та теорії перекладу. Його коментарі про соціосеміотику дуже позитивні й пролили світло на природу соціосеміотичного підходу. Він зазначав, що повне розуміння процесу перекладу можна знайти в соціосеміотиці, дисципліні, яка розглядає всі системи знаків, які використовує людство. Великою перевагою семіотики перед іншими підходами до міжмовної комунікації є те, що вона має справу з усіма видами знаків і кодів, особливо з мовою як найбільш складною з усіх знакових систем, що використовуються людиною. Жоден цілісний підхід до перекладу не виключає семіотику як фундаментальну дисципліну в кодуванні і декодуванні знаків [5].

Соціосеміотичний підхід допомагає краще зрозуміти не тільки зміст слів, речень і дискурс структури, а й символічний характер відмінності між десигнативними та асоціативними значеннями.

Теоретичною основою соціосеміотичного підходу є соціосеміотична теорія мови М. А. К. Халлідея. Він підкреслює єдність тексту (мови), контексту (мовного чи немовного) і соціальної структури, відстоює думку, що мова є унікальною системою знаків із соціальною функцією, здатною виразити значення усіх інших знакових систем. Науковець пропонує класифікацію функцій мови, виокремлює ідейну, міжособистісну і текстову функції [див.: 2;3].

Класифікація П. Ньюмарка функцій мови на виразну, інформаційну, кличну, естетичну, фатичну та метамовну функції значно перевершує класифікацію М. А. К. Халлідея [4]. Також відомий семіотичний підхід Чарльза Морріса до значення. Він розглядає знак як тристоронню єдність і класифікує значення в трьох вимірах семантики, синтаксису і прагматики, а саме десигнативне / референтне значення, мовне значення і прагматичне / асоціативне значення. Найбільш суттєвою частиною цього підходу є те, що соціальна семіотика не тільки ідентифікує себе з тим, що люди говорять, роблять і як вони це роблять, але і фокусується на тому, коли (в якому контексті) і чому, тобто розглядає масштабні соціальні наслідки таких слів і дій [1].

Соціосеміотичний підхід до значення може бути застосований до перекладу художньої літератури. Переклад художніх творів не тільки відтворює повідомлення, а й стиль, тобто спосіб, в якому повідомлення передається. Згідно з соціосеміотичною теорією, словесні знаки мають три типи значення: десигнативне значення, яке вказує на зв'язок між словесними знаками і їх референтами, мовне значення, яке вказує на відносини між знаками, і прагматичне значення, яке вказує на зв'язок між словесними знаками та інтерпретантами. Текст може одночасно мати три типи значень, два чи тільки один тип значення.

Чітке розмежування цих трьох значень допомагає перекладачам художньої літератури встановити стиль художнього твору. Вивчаючи вибір автора слів і моделей речень, перекладачі художньої літератури можуть мати чітке уявлення про десигнативне і мовне значення, і таким чином можуть краще відтворювати стиль тексту оригіналу, досліджуючи задум автора, інтерпретацію читача і потенційні соціальні наслідки твору. Перекладачі можуть встановити прагматичне значення, яке вказує на зв'язок між автором і читачем. Отже, можуть правильно відтворити авторський стиль оригіналу.

Згідно із соціосеміотичним підходом, текст є семантичною одиницею, яка має значення і виконує певну функцію. Це продукт, тому що він синтезований і може бути представлений системно. Крім того, це процес вибору семантичних варіантів, рух через мережу потенційних значень. Класифікація П. Ньюмарка функцій мови підходить для дослідження єдності значення, стилю та функцій в перекладі художньої літератури. Він виділяє шість функцій мови:

1. Експресивна функція. Ядро експресивної функції – думка автора, його світогляд і наміри художньої прози.

2. Інформаційна функція. Ядро інформативної функції мови — зовнішня ситуація, факти теми, реальність поза мовою, в тому числі повідомлені ідеї або теорії в художній прозі.

3. Клична функція. Ядро кличної функції мови – читачі, очікувані соціальні наслідки роботи автора.

4. Естетична функція. Ця функція художньої мови призначена, щоб задовільнити почуття і забезпечити сприйняття за допомогою фігур мови, символів, дизайну сюжету та ін.

5. Фатична функція. Ця функція мови пов'язана з мовленням і діалогами у художній прозі, використовується для підтримки дружнього контакту з аудиторією, а не для розповсюдження інформації.

6. Металінгвальна функція. Вказує на здатність мови пояснити, називати і критикувати свої власні особливості. Ця функція рідко пов'язана із мовою художніх творів [4].

Більшість творів художньої літератури можуть містити всі три типи значень та п'ять функцій, згаданих раніше, за допомогою чого перекладачі можуть легко і ретельно проаналізувати прозовий твір мови-джерела і краще зрозуміти авторський текст і стиль твору, щоб досягнути еквівалентності значення і подібності стилю та функціональності в творі-перекладі.

Увесь процес, пов'язаний з перекладом художньої літератури, досить складний, включаючи кодування письменником повідомлення художньої прози, декодування і перекодування повідомлення перекладачем художньої прози. Повідомлення, в тому числі значення, стиль і функціональність, є те, що письменником бажає передати через твір на прагматичному рівні (намір автора або тема твору), семантичному рівні (вибір слів), синтаксичному рівні (вибір моделі речень та ін.) і дискурсивному рівні (інтеграція останніх трьох рівнів у весь дискурс). Це процес того, як письменник кодує його повідомлення. Те, як перекладач декодує повідомлення, іде в зворотному порядку. Спочатку перекладач стикається з усім дискурсом художньої прози, потім він аналізує його на синтаксичному, семантичному і прагматичному рівнях. Наприкінці перекладач сприймає послання, передане в тексті мови-джерела. Найголовніше в тому, як перекладач повторно кодує повідомлення, яке він сприйняв. Це лежить в основі перекладацької діяльності. Порядок дуже схожий на процес кодування письменником, але використовується інша мова.

Критерії перекладу, що впливають із соціосеміотичного підходу, а саме відповідність за змістом, подібність стилю і функцій, добре підходять для перевірки якості художнього перекладу. Відповідність за змістом — це насправді відповідність десигнативного значення, мовного значення і прагматичного значення; подібність стилю — це подібність авторського стилю і стилю тексту, подібність функцій — це подібність шести функцій, які визначив П. Ньюмарк. Отже, переклад смислів, відображення стилів і функцій повинні спиратися як на лінгвістичний, так і на позалінгвістичний контекст, тобто культуру та суспільство. Кваліфікований перекладач повинен володіти мовною та культурною компетенцією як вихідної мови, так і мови перекладу, намагатися зменшити втрати і спотворення в перекладі. Таким чином можна досягти критеріїв перекладу: відповідності за змістом, схожості стилю і функцій.

Висновки дослідження. Соціосеміотичний підхід є необхідним для перекладу художньої літератури, оскільки пропонує по-новому розглянути авторський стиль і стиль тексту, діалектичний зв'язок між мовною формою і художньою реальністю, організацію художнього дискурсу. Унікальність такого підходу полягає у здатності виявити різні функції мовного середовища художньої прози. **Перспективи подальших наукових розвідок.** Сподіваємося, що ознайомлення перекладачів із соціосеміотикою стане корисним для теорії перекладу художньої літератури, створить належне підґрунтя для застосування методу критики перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Моррис Ч. Основания теории знаков [Текст] / Ч. Моррис // Семиотика: Антология / сост. Ю. С. Степанов;

- изд. 2-е, испр. и доп. — М. : Академический Проект; 2001. — 702 с.
- Halliday, M.A.K. Explorations in the functions of language [Text] / M.A.K. Halliday. — London: Edward Arnold, 1973.
 - Halliday, M.A.K. On Language and Linguistics [Text] / M.A.K. Halliday. — London: Continuum International Publishing, 2003.
 - Newmark P. A Textbook of Translation [Text] / P. Newmark. — Harlow: Pearson Education Limited, 2008. — 292 p.
 - Nida E. A. The Theory and Practice of Translation [Text] / E. A. Nida, Ch. R. Taber. — Leiden: Brill, 1969.
 - Shen D. Literary Stylistics and Fictional Translation [Text] / D. Shen. — Cambridge University Press, 1996.

Олейник Т. Семиотический подход к переводу художественной литературы.

В статье показано, что семиотический подход учитывает различные аспекты филологического, лингвистического, коммуникативного и других подходов к переводу. Рассмотрены учение Е. Найды о социосемиотике, П. Ньюмарка о функциях языка, социосемиотичну теорию языка М. А. К. Халлидея и семиотический подход к значению Ч. Морриса. Доказано, что социосемиотический подход необходим для перевода художественной литературы, поскольку предлагает по-новому взглянуть на авторский стиль и стиль текста, диалектическую связь между языковой формой и художественной реальностью, организацию художественного дискурса. Уникальность подхода заключается в способности выявить разные функции языковой среды художественной прозы.

Ключевые слова: семиотический подход, социосемиотический подход, язык-источник, целевой язык, значение, стиль произведения, авторский стиль, функции языка, художественный дискурс.

Oliynyk T. Sociosemiotic Approach to Translation of Fiction.

The article shows that the semiotic approach takes into account various aspects of philological, linguistic, communicative, and other approaches to translation. We consider the doctrines of sociosemiotics by E.Nida, of language functions by P. Newmark, sociosemiotic theory of the language by M. A. K. Hallidey and semiotic approach to meaning by Ch. Morris. It is proved that sociosemiotic approach is necessary for translation of fiction as offering a new way to consider the author's style and the style of the text, the dialectical relationship between linguistic form and fictional reality, the organization of fictional discourse. The uniqueness of this approach is in the possibility to distinguish different functions of the language environment of fiction.

Key words: semiotic approach sociosemiotic approach, the source language, the target language, meaning, style, author's style, functions of the language, fiction, discourse.

Людмила Прадівлянна
(Вінниця)

УДК – 81'1:[811.111/.112.2+811.161.1]

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІМПРЕСІОНІСТИЧНОГО СВІТОБАЧЕННЯ В ХУДОЖНІХ
ТЕКСТАХ КІНЦЯ 19- ПОЧАТКУ 20 СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена аналізу вербальної складової імпресіоністичного ефекту в пейзажних та портретних описах російських, англійських, австрійських та німецьких письменників кінця ХІХ – початку ХХ століття, творчість яких позначено імпресіоністичною тенденцією. У результаті порівняльного дослідження були виявлені та проаналізовані домінуючі мовні засоби, за допомогою яких у різних мовах знайшло своє відображення імпресіоністичне світобачення залежно від екстралінгвістичних факторів (національної специфіки розвитку), а також лінгвістичних чинників (належність мови до певного структурного типу). З'ясовано лексико-семантичні механізми посилення виразності художнього слова, що створює імпресіоністичний ефект.

Ключові слова: художній текст, імпресіоністичний ефект, кольоропис, світлопис, синестезія, візуальна імпресія.

Постановка наукової проблеми. Текст імпресіоністичної спрямованості викликає науковий інтерес передусім як спосіб відображення нового типу мислення, сформованого на межі ХІХ-ХХ століть, коли виникла нова художня мова, покликана відобразити кризу